

УСВОЯВАНЕ НА ЗНАНИЯ ПО ЧУЖДЪОЗИК В СЕМИОТИЧЕН ПЛАН

Милка Хаджикотева

Within the framework of semiotics, foreign language acquisition functions as a semiotic process *per se*. The insights provided by Peircian concepts of firstness, secondness and thirdness as well as the role of abduction together with induction and deduction help to develop fairly consistent schemata of meaning construction and reconstruction in the process of training. The article suggests some ways of increasing students' semiotic awareness through the development of certain skills. Influenced by a number of sign systems, the learners of a foreign language need these skills which are vital for carrying out successful communication. It is undoubtedly the responsibility of the teachers to pay attention to and develop at least some of the skills, which, willingly or not, the students will have to up-date in the future.

Усвояването на знания по чужд език е процес, върху който влияние оказват средата, заобикалящият свят, културата, изкуството, всички те изградени от множество знаци, обвързани в знакови системи. Следователно, учебната зала се превръща в един микросвят, в който живеят различни ситуации и отношения между участниците в тях. Реконструирането на залегналия в ситуацията и отношенията смисъл и изграждането на взаимна обусловеност между фазите в учебния процес, огледален и смален вариант на заобикалящия ни свят, и неговите компоненти, реализиращи се чрез замисъла и целите, заложен в предлаганите задачи и упражнения, както и целите на взаимодействията обучаван – обучаван, обучаван – преподавател в процеса на обучение са от огромно значение. Възприемането на различните аспекти на протичащите процеси дава възможност обучаваният да действа и да се изразява по адекватен начин в разнообразни комуникативни ситуации. Съществува пряко пропорционална зависимост между вникване в замисъла на учебния процес (какво точно става по време на заниманията и защо) и успешното представяне на обучаваните, което от своя страна допринася за повишаване мотивацията и положителното отношение към представяния материал и спомага за по-сериозно сътрудничество и съпричастност по време на заниманията.

Семиотиката е науката, която се занимава с възможните начини на конструиране и реконструиране на значение и изграждане на смисъл в знаковите системи. Езикът, от своя страна, е идеалната знакова система. Усвояването на знания по чужд език е процес, който преминава през фазите първичност, вторичност и третичност според класификацията на Пърс (1903), в която основно място заемат иконичността, индексалността и символността. Иконичността като модел на подражание се прилага в ранните етапи на чуждоезиково обучение, при които се изучават единични граматически и лексикални единици и се наблюдава склонност към дословно повторение на чуто и прочетеното. В обучението на средно-напреднали и напреднали се поощрява преходът от иконичност към символност посредством задълбочено участие в обсъждане на възможните варианти за разрешаване на поставените задачи. От особено значение е осъзнаване същността на представения материал чрез осмисляне и желание за откриване на връзки между различните компоненти и типове задачи, чрез обмисляне и представяне на различни варианти за тяхното разрешаване, което води до усвояване на приетите по конвенция начини за успешно предаване на информация.

Индексалността, в която заляга причинно-следствената връзка, може да се разглежда в процеса на усвояване на чужд език като осмисляне на езикови правила и постановки и прилагането им при участието в сходни по своята същност ситуации.

Посредством семиозиса се осмислят познати и непознати явления на базата на познания за заобикалящия ни свят, което променя и обогатява индивидуалните понятийни схеми. Всъщност, тези схеми представляват мрежа от вече преживяни и познати явления, свързани помежду си посредством смисъла, който те носят за индивида. Усвояването на знания по чужд език е възможно благодарение на способността да се конструира и реконструира смисъл в нови знаци и знакови системи на базата на подражание (първичност), аналогия (вторичност) или обществено договаряне (третичност). Ако обучаваните вече са се сблъскали с подобен тип знаци, процесът на усвояване протича естествено и лесно.

Но усвояването е индивидуално обусловено, поради различните интерпретации на вселената, в резултат на които се формират множество интерпретанти. Реконструирането на заложения смисъл в нова информация може да се постигне чрез разглеждането ѝ като проява или естествено продължение на вече съществуващи кодове и структури. Индуктивното и дедуктивно реконструиране на смисъл при усвояването на знания по чужд език е от съществено значение. За да се насочи вниманието на обучавания към различните нива на обвързаност на старата и новата информация в процеса на обучение по чужд език се използват различни когнитивни стратегии – класифициране, сравнение, подбор, избор, догадка и т.н. Те имат за цел да пробудят у обучаваните процесите на логическо осмисляне и справяне с възложената ситуация посредством чуждия език чрез метода на съмнението и построяването на хипотези, потвърждавани в експерименталното им прилагане.

Терминът „задачи“ обхваща упражнения по чужд език за развиване на граматически познания и умения за ползване на лексикални единици, поставени в съответна комуникативна ситуация, изградена от множество знакови системи, която има за цел да стимулира развитието на стратегии за успешно реконструиране на смисъла в представения учебен материал чрез адекватна интерпретация и конструиране на значение във фазите на индивидуално произведените послания: бързина на реакцията, съобразяване със средата и подбор на изразни средства в съответствие с нея, съобразяване с нормите на учтивост в дадената ситуация, умения за поддържане на разговора със събеседниците жив и общо създаване на атмосфера за ползотворна комуникация. Възможността за коментар върху различните отговори, до които обучаваните са достигнали самостоятелно или по групи, довежда до осмисляне адекватността на предложени индивидуално или групово вариант и до висока степен на индексикализация на учебния процес.

Индукцията и дедукцията залягат в прехода от иконичност към индексикализация на учебния процес, докато терминът абдукция, въведен от Пърс (1903), носи идеята за съществуването на етап, при който се „твори“ значение, посредством което е възможно построяването на нови структури, нови версии на съществуващия код или дори нови кодове, които да отразят новото явление. В усвояването на чужд език е невъзможна промяна на кода, благодарение на утвърдеността на съществуващата система и обвързаността ѝ с културното и историческото наследство на носителите му. Абдукцията служи за основата, върху която се реконструира смисъла, дава необходимия апарат за интерпретация, която не винаги съответства напълно на представите и разбиранията на индивида. Според Пърс (1903) знакът представя нещо друго, което в определен контекст замества някакъв обект. Ако знакът в контекста, в който се появява, лесно се вписва в поня-

тийната структура на обучавания, реконструирането на неговия смисъл е безпроблемно. Но ако знакът коренно се различава от понятийната система на обучавания, до смисъла му се достига чрез абдукция. Абдукцията е творческият процес на търсене и намиране на задоволителна интерпретация, на построяване на структура от понятия, в които новият знак бива натоварен със смисъл.

Осъзнаването на етапите и фазите в процеса на обучение по чужд език води до системно използване на абдукцията, наред с индукцията и дедукцията. В резултат на тези процеси, всеки от обучаваните е способен да открие най-подходящата за себе си стратегия/и за усвояване на предложения материал и систематизация на познанията, чрез която усвоената впоследствие информация от различни източници извън учебната зала е най-съществената част. Откриването на стратегии за запомняне, концентриране и наблюдение на собственото развитие са съществени компоненти на цялостната подготовка по чужд език. Насърчаването на обучаваните сами да открият механизми за своята подготовка и напредък е един от аспектите на обучението по чужд език.

Самостоятелната работа със софтуерни продукти и използване информацията, предоставена в световната мрежа спомага за построяване на различни интерпретанти чрез съмнение и построяване на хипотези, чиято валидност се доказва експериментално и води до индивидуалната реализация на обучаваните, която впоследствие се отразява на увереността, с която се справят в непознати комуникативни ситуации. Свободният избор на типове упражнения и задачи дава възможност на всеки обучаван да изяви своите силни страни в дадени аспекти на езика и да осъзнае слабостите си.

Работата в група е особено важна част от обучението по чужд език. Групата е микросреда, огледален образ на обществото, в което се оформя индивидуалността на обучаваните. Въздействията на групата са двупосочни, както стимулиращи, така и поставящи индивида в границите на „общоприето“, което дава отражение върху спектъра от възможни интерпретации и произтичащите от тях интерпретанти, съобразени с конкретната обществена ситуация, в която е поставен обучаваният.

Реконструирането на смисъл и конструирането на значение в посланията чрез извличане на положителните аспекти от подвластно на конвенциите обществено сътрудничество е друга черта на усвояването на чужд език. Обучаваните в цялостната си подготовка не работят в изолация. Най-често те използват различни източници на информация: справочници, енциклопедии, литература, речници ... и като че с това се изчерпват използваните от тях помагала. Но всъщност често се пренебрегват уменията за работа в екип и възможността да се предлагат различни интерпретации и да се защитават различни интерпретанти от членовете на този екип, както

и да се реконструира смисъл в предложените гледни точки. Взаимодействието и сътрудничеството по време на учебните занимания по чужд език се акцентира чрез поставени задачи за разрешаване в група, с което се постига симулиране на един широк социален контекст, в който обучаваните общуват помежду си.

За реконструиране на смисъла в дадена ситуация и конструиране на значение в посланията от съществено значение е ролята на интонацията и начините на изразяване за постигане на определен ефект и резултат в социума, т.е. степента на използване на знаковия характер на езика и заложените в него множество смисли е неимоверно висока. Важна роля играе езикът, както родният, така и чуждият. За постигането на тази цел се налага се използването на мета-език (родния или чуждия), който може да се разглежда като знаков мета-код, за изясняване целите на заниманието, за изясняване целите на определени задачи, за анализиране на езика, както и за намиране на прилики и разлики между родния и чуждия език на различни нива: фонетично, фонологично, морфологично, синтактично, семантично, контекстуално и не на последно място културологично.

Според Пърс (1903) материята на мисълта е културно обусловена. Осъзнаване на културната принадлежност не само към родната култура, но и в един по-широк контекст на част от световната цивилизация е от важно значение. Вследствие на включените текстове и задачи, боравещи с исторически, социологически, културологични и не на последно място философски аспекти, залегнали в историческото развитие на културата на чуждия език, обучаваните изграждат една по-широка картина на заобикалящия ги свят. Гореизложените аспекти водят до опознаване ролята на междуличностните отношения в дадена култура или култури и свеждане до минимум комуникативните ситуации, които се оказват конфликтни, благодарение на неточно боравене с кодовете на възприетите норми на поведение и реални. Откриване на културологичните прилики и различия и толерантното им възприятие от обучаваните, които все повече и повече имат възможност да общуват в една многонационална и многокултурна среда е решаващо за адекватна интерпретация на различните по своята същност и природа знакови кодове.

И не на последно място по своята значимост в обучението по чужд език залягат стратегии за самонаблюдение и самооценяване в различни комуника-

тивни ситуации. При предоставената свобода на избор на тематика и подбор на материали, както и избор на самостоятелни задания, обучаваните поемат отговорността за реконструирането на смисъл и конструирането на значение в свои ръце. Ако обучаваните са поощрявани чрез имплицитното поощряване на използването на абдукция, индукция и дедукция, построявайки различните хипотези, които биват подлагани на съмнение до достигане на логично обосновано възприемане на определена стратегия в определена комуникативна ситуация, то положените от тях усилия ще бъдат в пряко-пропорционално отношение с успешната им комуникация, базирана на адекватно интерпретиране на високо символния код на чуждия език.

Работата със софтуерни продукти, работата по групи, стимулите за осъзнаване значимостта на езика и значимостта на културната принадлежност, както и самонаблюдението и самооценката в различни ситуации залагат на развиването у обучаваните на стратегии за реконструиране на смисъл в множество знакови системи на един чужд език, различни от знаковите системи на родния език и конструирането на значение в индивидуалните им послания. В тези знакови системи са в действие различни кодове, чието успешно дешифриране се корени във взаимодействието между знаците и техния контекст, отношението им към обучаваните и техните понятийни системи с възможностите си за допълване и разширяване, пряко обвързани със заобикалящата ги реалност.

ЛИТЕРАТУРА:

- Pierce, C. (1903) *Pragmatism and the Logic of Abduction*, Harvard Lectures on Pragmatism, Pierce Edition Project, volume 2
- Habeshaw, T. and G. Gibbs (1993) *Preparing to Teach, an introduction to effective teaching in higher education*, TES
- Ramsden, P. (1992) *Learning to Teach in Higher Education*, Rothledge
- Biggs J. (1999), *Teaching for Quality Learning in Higher Education*, SRHEOUP
- Jaques, D. (2000) *Learning in Groups*, Kogan Page